

Τιγαύα. Αρχαία μεσογειακή πόλη της Μαυριτανίας Καισαρηνοίας (Πτολ. Γεωγρ. Δ', 2, 6). Τα ερείπιά της εντοπίζονται στη σύγχρονη θέση El - Kebre.

τίγγα (tinca tinca) (ζωολ.). Ψάρι των γλυκών νερών, της οικογένειας *κιπρινίδες*, γνωστό και ως γλινύ. Η τ. χαρακτηρίζεται από το σχεδόν τετραγωνικό σχήμα του ουραίου πτερυγίου και την απουσία ακτινών στο εδρικό. Είναι ψάρι που συχνάζει κυρίως στα στάσιμα κι ελώδη νερά, όπου τρέφεται με σκουλήκια, μαλάκια, υδρόβια φυτά κ.ά., τα οποία ανακαλύπτει ανασκαλεύοντας το βούρκο.

Τιγγελίνος Σοφώνιος (πέθ. το 69). Ρωμαίος αξιωματούχος του 1. αι., σικελικής καταγωγής. Υπήρξε ο κυριότερος σύμβουλος του Νέρωνα (βλ.λ.) από το 62 ως το 68 κι έμεινε γνωστός στην ιστορία για τον ανήθικο και σκληρό χαρακτήρα του, καθώς και για την επιρροή που ασκούσε πάνω στον ηγεμόνα του. Πριν το 62, οπότε έγινε αρχηγός (prefectus) της πραιτοριανής φρουράς, χρημάτισε επικεφαλής του πυροσβεστικού σώματος (praefectus vigilium). Μετά το αποτυχημένο κίνημα του Πισωνα (βλ.λ.) κατά του Νέρωνα, το 65, ο Τ. ανέλαβε την εδραίωση ενός «καθεστώτος τρόμου», βοηθώντας τον τελευταίο - θεωρείται μάλιστα από πολλούς ύποπτος συμμετοχής στην τρομερή πυρκαγιά που κατέστρεψε μεγάλο τμήμα της Ρώμης και για την οποία ο παράφρων Νέρωνας κατηγορήσε τους Χριστιανούς και προσπάθησε να τους εξοντώσει με διαγωγούς κι εκτελέσεις. Όταν το 68 ξέσπασε νέα επανάσταση κατά του Νέρωνα, αυτήν τη φορά καθοδηγούμενη από τον αξιωματούχο *Σουλπίκιο Γάλλα* (βλ.λ.), ο Τ. αναγκάστηκε να εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια για να σώσει τον ηγεμόνα του, ο οποίος δολοφονήθηκε. Ένα χρόνο αργότερα (69) ο αυτοκράτορας Όθωνας υποχρέωσε τον Τ. ν' αυτοκτονήσει. Βασική πηγή για τη ζωή και τη δράση του Τ. είναι ο *Τάκιτος* (βλ.λ.).

Φ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Τίγγις. Αρχαία πόλη της Μαυρουσίας, στον πορθμό των Ηράκλειων Στεπλών. Σύμφωνα με την παράδοση, ιδρύθηκε από το βασιλιά της Λιβύης Ανταίο, γιο του Ποσειδώνα και της Γης (Στέφ. Βυζ. στη λ.). Ήταν πρωτεύουσα του βασιλείου του Βόκχου, ενώ στα χρόνια του Οκταβιανού ήταν κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου προς την Ιταλία και την Ισπανία. Ωόζονταν νομίσματα της πόλης, χάλκινα ως και αυτοκρατορικά και ως Τίγα (Στράβ. C, 825) και ως Καισάρεια. Σήμερα ονομάζεται Ταγγέ-ρη.

Τιγγιτανή Μαυριτανία. Αρχαία χώρα της ΒΑ. Αφρικής, που εκτείνεται στο Δ. Ωκεανό (Ατλαντικό) και στο Ιβηρικό Πέλαγος. Είναι το σύγχρονο Μάρκο.

Τιγιέ Κλοντ (Tiller Claude) (1801 - 1844). Γάλλος συγγραφέας και δημοσιογράφος. Καταγόταν από φτωχή οικογένεια και αναγκάστηκε από νέος να εργαστεί ως δάσκαλος για να ζήσει. Συγχρόνως αρθρογράφουσε στην εφημερίδα της αντιπολίτευσης «L' Indépendant», που κυκλοφορούσε στην πατρίδα του, το Κλαμεσί, με αποτέλεσμα να αποκτή-σει πολλούς εχθρούς που τον παρενοχλούσαν στη δουλειά του. Το 1831 έγραψε τον πρώτο του «λίβελο», που προέβησε μεγάλη εντύπωση, τόσο για το ύφος και τη γλώσσα, όσο και - κυρίως - για τις αλήθειες που ανέφερε σχετικά με τη σήψη της κοινωνίας και τα διεφθαρμένα ήθη της αστικής τάξης. Από τότε, εξελίχθηκε σε δεινό «λιβελογράφο», που, με τον ανεξάντλητο σατιρικό του οίστρο, έκανε πολλούς να τον παραλληλίσουν με το Ραμπελαί και τον Πολ - Λουί Κουριέ. Το 1841 έγινε διευθυντής της εφημερίδας «L' Association» του Νεβέρ. Από τα έργα του αναφέρουμε: «Κορνήλιος και Μπελ - Πλαντ», «Ο θεός μου ο Βενιαμίν» (δύο έργα που οικιαγοφούν με ανάγλυφο και χιουμοριστικό τρόπο τα ήθη και τα έθιμα της γαλλικής επαρχίας), «Ο παπας φοβήθηκε», «Πώς φοβήθηκε ο λοχαγός» κ.ά. Οι «λίβελοι» του συγκεντρώθηκαν στα «Άπαντα» του, που κυκλοφόρησαν το 1846.

Τιγιεμόν Λουί Σεμπαστιέν, ο Νάνος (Tillemont Louis Sebastien - Le Nain) (1637 - 1698). Γάλλος ιστορικός και ιερέας. Σπούδασε στο Πορ - Ρουαγιόλ,

όπου συνδέθηκε με τους Ιανσενιστές. Επηρέαστηκε από τη διδασκαλία των καθηγητών του Αρνό και Νικολά, από την οποία έμαθε ότι «ορισμένα πράγματα τα γνωρίζουμε, μόνο χάρη στην ανθρώπινη πίστη». Μελέτησε συστηματικά τους μεγάλους κλασικούς και νεώτερους συγγραφείς και, χάρη στην ανάγνωση των έργων τους, απέκτησε την τάση ν' αναζητεί την αλήθεια των γεγονότων και να την παραθέτει με ακρίβεια, απλότητα και σαφήνεια. Το πάθος του για τη μελέτη, τον ώθησε να σπουδάσει στο ιεροδιδασκαλείο του Μποβέ' ωστόσο, οι πεποιθήσεις του και η ειλκρινία με την οποία εξέθετε τις απόψεις του, τον κράτησαν μακριά από την εκκλησιαστική σταδιοδρομία για πολύ καιρό. Στα 1676 αποσύρθηκε στο οικογενειακό του σπίτι, στο Τ., όπου συνέχισε τις μελέτες του ως το θάνατό του. Από το πλούσιο συγγραφικό του έργο αναφέρουμε: «Η ιστορία των αυτοκρατόρων και των άλλων ηγεμόνων που βασιλεύσαν κατά τους έξι πρώτους αιώνες της Εκκλησίας» (εξάτομο έργο που εκδόθηκε μεταξύ 1690 και 1738), «Απομνημονεύματα χρήσιμα για την εκκλησιαστική ιστορία των έξι πρώτων αιώνων» (δεκαπεντάτομο έργο που ολοκληρώθηκε μεταξύ του 1693 και του 1712), «Επιστολή στον αβάντε Ρανσέ» (1706), «Συλλογισμοί γύρω από διάφορα ζητήματα ηθικής» (1706), «Η ζωή του Αγίου Λουδοβίκου, βασιλιά της Γαλλίας», «Η ιστορία της κατάκτησης της Σικελίας από το Σαρλ ντ' Ανζού», «Η ζωή του Γουλιέλμου ντε Σαντ - Αμούρ» κ.ά. Έγραψε επίσης βιογραφίες του Αγίου Αθανασίου, του Αγίου Βασιλίου και του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού.

Γ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Τιγίς ή *Τίγισις*. Αρχαία πόλη της Μαυριτανίας Καισαρηνοίας, μεταξύ Τουραφίλου και Θουδάρης (Πτολ. Δ', 2, 30). Είναι η σημερινή πόλη της Αλγερίας Tizi - Usu.

Τιγκάκι. Χωριό της κοιν. Ασφενδιού, της επ. Κως, του ν. Δωδεκανήσου. Βρίσκεται σε υψόμετρο 5 μ. και ο πληθυσμός του εξελίχθηκε: 62 άτομα (1961), 61 (1971) και 106 (1981).

Τιγκαρντεν Τζακ (Teagarden Jack) (1905 - 1964). Αμερικανός μουσικός της τζαζ. Άρχισε να παίζει τρομπόνι στα 7 του χρόνια. Ήταν αυτοδίδακτος. Ταξίδεψε στις νοτιοδυτικές περιοχές και τελικά κατέληξε τη Νέα Υόρκη, όπου έκανε το ντεμπούτο του. Δημιούργησε δική του μπάντα κι έπαιξε από το 1939 ως το 1947. Στην περίοδο 1947 - 1951 συνεργάστηκε με το Λούις Άρμστρογκ. Ο Τ. δεν έπαιζε μόνο αλλά και τραγουδούσε. Η φωνή του ήταν κάτι ανάμεσα στις φωνές του Άρμστρονγκ και του Μπιγκ Κρόσμπε. Το στίλ του Τ. ξεχώριζε για τη χωρίς καμία προσπάθεια ροή των μελωδικών ιδεών, την τεχνική του ισορροπία και την απαλή ομορφιά της συνολικής απόδοσής του.

Τιγκέμ, βαν Φίλιπ (van Tieghem) (1839 - 1914). Γάλλος βοτανολόγος και μικροβιολόγος, φλαμανδικής καταγωγής, πρόεδρος (1899) της ΑΕ του Παρισιού. Δίδαξε στην Εκόλ Νορμάλ (1864) και το 1879 διορίστηκε καθηγητής της βοτανικής στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Η συμβολή του στον πλουτισμό της βοτανικής είναι πολύ μεγάλη. Ανακάλυψε την εξελικτική κατεύθυνση στην ανατομία των φυτών και πρότεινε το σύστημα των κρυπτοσπερμών φυτών, στη βάση της ανατομικής δομής του εμβρύου και του σπόρου. Δημιούργησε (μαζί με τον Α. Ντούλιο) τη θεωρία της στήλης κι επινόησε μεθόδους καλλιέργειας και μελέτης των φυτών σε τεχνητό περιβάλλον. Έργα του: «Έρευνες επί της κατασκευής του υπέρου και της συγκριτικής ανατομίας του άνθους» (1871), «Έρευνες επί της συμμετρίας της κατασκευής των αγγειοφόρων φυτών» (1872), «Στοιχεία βοτανικής» (1885) κ.ά.

Τιγκλάτ - Πιλεσέρ. Βλ. *Τεγλατφασαόρ*.

τιγκουαίτης (πετρογρ.). Εκρηξιγενές πέτρωμα που αποτελείται από αλκαλιούχο άστρο, αιγινίτη ή αιγινικό αβγίτη και νεφελίνη. Έχει χρώμα σταχτοπράσινο ή και ιστό κοκκώδη ή πορφυρετικό. Πολλές φορές ο αιγινίτης αντικαθίσταται από βιολίτη ή από αμφίβολο. Θεωρείται παραλλαγή των φουαίτικών πετρωμάτων.

Τιγκρέ (Tigré). Επαρχία της Β. Αιθιοπίας, με έκταση 25.400 τ.χλμ., πληθυσμό 1.749.000 κατ. (1970) και πρωτεύουσα την πόλη Μακαλιέ. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της ασχολείται με τη γεωργία (δημητριακά, όσπρια, καφέ και βαμπάκι), παρόλο που το έδαφος σε πολλές περιοχές δεν προσφέρεται για καλλιέργεια. Από την έρημο εξάγεται ορυκτό αλάτι και ποτάσσα. Η φυλή που κατοικεί στο μεγαλύτερο μέρος της επαρχίας ονομάζεται Τιγκρίνινα. Άλλες φυλές είναι η Ράγια, η Αζέμπο και η Ντανακίλ.

Τιγκρέ (Tigré). Σημιτική γλώσσα των Β. λαών Τιγκρέ της Α. και της Δ. Ερυθραίας της Αιθιοπίας. Σχετίζεται με την αρχαία Γκεζέ και τη σύγχρονη Τιγκρίνινα. Χρησιμοποιείται ως δεύτερη γλώσσα πολλών χαμιτικών και σουδανικών φυλών.

Τιγκρέ, Βόρειοι. Λαοί με διαφορετικά ήθη, έθιμα και καταγωγή, που μιλούν η γλωσσική ομάδα Τιγκρέ, και κατοικούν στο βόρειο άκρο της Αιθιοπίας ανάμεσα στο Σουδάν και την Ερυθρά Θάλασσα. Η γλώσσα τους είναι σημιτική και σχετίζεται με τη γλώσσα *Τιγκρίνινα* (βλ.λ.). Ανάμεσα στους λαούς αυτούς ξεχωρίζουν οι Αμέρ (60.000 στην Αιθιοπία και 30.000 στο Σουδάν) και οι Μπετ - Αυσγκέιτ. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι Μουσουλμάνοι και Ισλαμιστές.

Τιγκρι (Tigre). Πόλη της Αργεντινής στα ΒΑ της επαρχίας Μπουένος Άιρες. Είναι εμπορικό κέντρο, που φημίζεται για τη μεγάλη του αγορά φρούτων, και σιδηροδρομικός κόμβος. Έχει πληθυσμό 152.335 κατ. (1970).

Τιγκρίνι Οράτσιο (Tigkrini Orazio) (1535 - 1591). Ιταλός συνθέτης και θεωρητικός. Κατείχε τη θέση του maestro di cappella άλλοτε στον καθεδρικό ναό του Ορβιέτο και άλλοτε του Αρέτσο. Έγραψε ψαλμούς, μαδριγάλια καθώς και θεωρητικά έργα για την αντίστιξη και τη σύνθεση.

Τιγκρίνινα (Tigrinya). Σημιτική γλώσσα των Ν. Τιγκρέ που κατοικούν την επαρχία Τιγκρέ, της Αιθιοπίας. Σχετίζεται με τη γλώσσα Τιγκρέ και την αρχαία Γκεζέ.

τιγλική αλδευδή. Αλδευδή η οποία αντιστοιχεί προς το τιγλικό οξύ. Παραλαμβάνεται με απόσπαξη της ρητίνης γουαϊνική. Έχει σημείο τήξης 116° C.

τιγλικό οξύ (χημ.). Όνομα ενός αιθυλενικού οξέος, χημικού τύπου CH₂-CH=C(CH₃)CO₂H, που βρίσκεται στο αιθέριο έλαιο των χαμομηλιών και στο κροτωνέλαιο.

Έχει σημείο τήξης 64° C και σημείο ζέσης 198° C. Με θέρμανση μετατρέπεται σε αγγελικό οξύ το οποίο είναι το γεωμετρικό ισομερές του.

Τιγουλία. Αρχαία πόλη της Λιγυστικής, κοντά στο Λιγυστικό Πέλαγος, ΒΑ της Γένουας (Πτολ. Γ', 1, 3). Είναι το σύγχρονο λιμάνι Σέστρι Λεβάντε.

Τιγουρίνοι. Αρχαίος ελβετικός λαός. Το 107 π.Χ. ενώθηκαν με τους Κίμβρους και κατανίκησαν τις ρωμαϊκές λεγεώνες του Λ. Κασίου Λογγίνου. Στα χρόνια του Καίσαρα αποτελούσαν το σημαντικότερο από τα τέσσερα διαμερίσματα, στα οποία διαιρέθηκαν οι Ελβετοί (Καίσ. Βελλ. Καίλ., 1, 12, 7).

Τίγρα. Φρούρι της Κάτω Μοισίας, κοντά στο Δούναβη. Ήταν ένα από εκείνα που επισκέπασε ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός.

Τιγρώνης. Όνομα που φέρουν βασιλιάδες της αρχαίας Αρμενίας (αρμενικά Dikran).

1) Πρώτος της σειράς θεωρείται ο Τ. που αναφέρεται από τον Ξενοφώντα στην «Κύρου Ανάβαση». Υπάρχει, όμως, και άλλος Τ., που ανήκε στη δυναστεία των Χαϊκανιδών. Θεωρούνταν σύγχρονο του Κύρου του Μεγάλου. Προσέφερε βοήθεια σε αυτόν, όταν διωκόταν από το βασιλιά των Μήδων Αστυάγη.

2) Ο Α', ο Μέγας (96 - 56 π.Χ.). Ο μεγαλύτερος ηγεμόνας της Αρμενίας. Ονομαζόμενος Ντικράν

στα αρμενικά και Τιγκράνα στα περσικά απεκλήθη έκτοτε Μέγας (Μετζν στα αρμενικά), έστω και αν η σταδιοδρομία του υπήρξε ένα είδος ιστορικού κομψή και το τέλος της βασιλείας του χαρακτηρίστηκε από περιορισμό των μεγάλων αρμενικών ονείρων για τη Μικρασία και τη Συρία. Ο παππούς του ήταν ο ιδρυτής της φημισμένης δυναστείας Αρταξιδάντ (ή Αρνασσεσιάν, σε νεώτερα αρμενικά), της οποίας η καταγωγή αναγόταν στον Αρσάκ, ιδρυτή της παρθικής δυναστείας των Αρσακιδών. Ο πατέρας του Αρταβάζιτ Α', ήταν ακόμη φόρου υποτελής στους Αρσαγκούνι (Αρσακίδες) Πάρθους και ο ίδιος ο Τιγκράνης νεαρός πέρασε ορισμένα χρόνια στην αυλή του Μιθραδάτη Β'.

Με την άνοδο του στην εξουσία, ο Τ. Β' αγόρασε την ανεξαρτησία του από τους Αρσακίδες παραχωρώντας τους 70 κοιλιάδες Ν της λίμνης Βαν μεταξύ Χακκάρι και Ραουαντούζ στην Γορδωνή (Κουρδιστάν). Ο Τ. Β' βρέθηκε σε ευνοϊκή στιγμή, καθώς οι Ρωμαίοι είχαν αναδιπλωθεί μετά τις επιθέσεις του Μιθριδάτη Ευπάτορα, βασιλιά του Πόντου. Αμέσως εκδήλωσε επεκτατιστικές τάσεις προς τα ΝΔ ακολουθώντας έτσι την πορεία επέκτασης των Ουραρτών προχόνων του πριν από 7-8 αιώνες και παραμένοντας το πρότυπο για τους μεταγενέστερους του κατά 10 αιώνες μεσαιωνικούς Αρμενίους. Το 94 επιτέθηκε και κατάλαβε την περιοχή Ντζοπέκ (ελλ. Σωφηνή) και εκτέλεσε τον τελευταίο της βασιλιά Ορόντη Ε'. Η περιοχή αυτή Α της Μελιτηνής ήταν ένα μικρό βασίλειο με πρωτεύουσα τα Καρκαθόκερτα (σημ. Χαρπούτ, κοντά στο Ελάζιγ) αλλά μετά την κατάληψή του από τον Τ. Β' βεωρήθηκε πάντοτε αναπόσπαστο τμήμα της Μεγάλης Αρμενίας, γνωστό στους νεώτερους αιώνες ως Τσαφχ (αρμενικά) ή Σουπανί (συριακά «χαλδαϊκά»). Στη συνέχεια προχώρησε από κοινού με τον Μιθριδάτη του Πόντου (αρμ. Μεχράντ) και εισβάλλοντας στην Καππαδοκία αποκρούστηκε από τους Ρωμαίους το 93 π.Χ., δεν βρήκε όμως αντίσταση στη ΒΔ. Μεσοποταμία, όπου πλέον απειλούσε την Αντιόχεια. Μεταγενέστεροι αρμενίοι ιστορικοί περιγράφουν με τα πιο λαμπρά λόγια την εξεγερτική του και τη μεθοδικότητα του Τ. Β', ο οποίος θέλησε πρώτα να δημιουργήσει μια υποδομή. Καθώς τότε οι Αρσακίδες ήταν εκτεθειμένοι στις πιέσεις των Σκυθών, ο Τ. Β' ανακατέλαβε τις περιοχές, τις οποίες είχε παραχωρήσει, για να αποκτήσει την ανεξαρτησία του. Η παρουσία των αρμενικών στρατευμάτων στα στρατηγικά σημεία αυτά ήταν αρκετή, ώστε οι ηγεμόνες της Ατροπατηνής, της Γορδωνής (περιορισμένης στο σημερινό Τζίζρε, στο τουρκοσυροϊρακινό τριεθνές σημείο), της Αδιαβηνής και της Οροσηνής (Έδεσσα: σημ. Ούρφα) να προσφέρουν φόρο, στρατιώτες και δώρα και να μεταβληθούν σε υποτελείς της Αρμενίας. Κατά τα έτη 90 - 85 π.Χ. ο Τ. Β' στερήσε την κυριαρχία του στη Β. Μεσοποταμία, εποφθαλιμώντας κατά τις φονικές διαμάχες της σελευκιδικής αυλής και της ναβαταϊκής εξέγερσης στην Υπεριορδανία. Το 83 π.Χ. μία κυβερνητική παράταξη της Αντιόχειας ζήτησε τη συμπαράστασή του. Αφήνοντας στον αδερφό του Γκουράς την ηγεμονία της Νίσιβης, στην ΒΑ. Μεσοποταμία, ο ίδιος στράφηκε προς τη Δύση.

Η κατάληψη της Αντιόχειας έχει αποτυπωθεί θριαμβευτικά σε πολλά νομίσματα τα οποία έχουν ανευρεθεί σε πολλούς αρχαιολογικούς χώρους. Στη συνέχεια, ο Τ. Β' προχώρησε στη Φοινίκη, την Κιλικία και την Κοίλη Συρία. Το βασίλειο της Κομμαγηνής έγινε φόρου υποτέλες, ενώ μεταγενέστεροι αρμενίοι ιστορικοί υπερβάλλουν, όταν υποστηρίζουν ότι έφτασε ο Τ. Β' στην Αίγυπτο. Όμως η χώρα του εκτεινόταν από την Κασπία μέχρι την Μεσόγειο, κάτι το οποίο ουδέποτε πλέον και ποτέ πιο πριν δεν είχε επιτύχει ένας αρμενίος ηγεμόνας.

Η επαφή με τον ελληνικό κόσμο υπήρχε και παλαιότερα, όμως τώρα παρουσιάστηκε πιο έκδηλη η ελληνική επίδραση πάνω στην αρμενική τέχνη και διοίκηση. Ο Τ., ο οποίος είχε ήδη υφάρπασει από τους αδύναμους τότε Πάρθους τον τίτλο του «Βασιλέως Βασιλέων», απεκλήθη και «Θεός», προσηταιριζόμενος τον σελευκιδικό τίτλο, κάτι το οποίο φάνηκε πάνω στα νομίσματα. Τα αρμενικά νομίσματα κόπηκαν κάτω από έντονη ελληνική επίδραση και ενώ στη μια όψη των αργυρών τετραδράχμων αναπαρίσταται ο Τ. Β' με την ιδιόμορφη

τιάρα πέντε απολήξεων στην κορυφή και τα αρμενικά βασιλικά διάσημα (τους διδύμους αετούς και το άστρο), στην άλλη όψη δείχνει την θεά Τύχη της Αντιόχειας, η οποία έγινε ανάσπαστο πρόσωπο του αρμενικού μιθραϊσμού.

Ενώ κυβερνητική της Συρίας διορίστηκε ο στρατηγός Μπαγκράτ, απώτατος πρόγονος της δυναστείας των Μπαγκρατουίνι (Βαγρατιδών), και η ειρήνη επικράτησε ανάμεσα στις φιλέριδες πλευρές της Αντιόχειας, έγινε σαφές στον Τ. ότι η πρωτεύουσά του, Αρνασάντ (Αρτάξατα), επί του Αράξη ποταμού, πίσω από το Αραράτ, ήταν πολύ απομακρυσμένη από το κέντρο βάρους της αυτοκρατορίας του. Έτσι, ανήγειρε νέα πρωτεύουσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, το Ντιγκράναγκερντ (δηλ. «Πόλη του Τιγκράνη»), το οποίο στα ελληνικά παραφθάρηκε Τιγρანόκεντρα. Η τοποθέτηση των Τιγρανοκέρτων κοντά στο Φαρκίν (σημ. Σιλβάν, 85 χλμ. Α του Ντιγιάρμπακρ), το γνωστό ως Μαγιαφαρκίν, θεωρείται σωστή. Ήταν πλέον στην πεδιάδα, στα ΒΑ. άκρα της Μεσοποταμίας, η αρμενική πρωτεύουσα. Το σημείο αυτό ήταν σημαντικής στρατηγικής αξίας καθώς μπορούσε εύκολα να ελεγχεί πολλούς εμπορικούς δρόμους. Σήμερα ελάχιστα σώζονται υπολείμματα του τεραστίου τείχους της πόλης, όπου πολλοί Έλληνες είχαν μεταφερθεί, για να δημιουργήσουν μια ιδιαίτερη ελληνοαρμενική σύνθεση. Η ανέγερση των Τιγρανοκέρτων δεν είχε ποτέ ολοκληρωθεί ωστόσο.

Στη συνέχεια, όμως, ο Τ. ο οποίος είχε καταλάβει και την Καππαδοκία μέχρι την Μάζακα (μεταγενέστερα Καισάρεια), ατύχησε στην σύγκρουσή του με τον Λούκουλλο την 6. Οκτώβρη 69 στα Τιγρανόκερτα. Κατόπιν και μετά από πολλές λεηλασίες ο Λούκουλλος στράφηκε ενάντια στην παλιά αρμενική πρωτεύουσα. Έχοντας προχωρήσει Α από το Τζίζρε και θέσει υπό έλεγχο την περιοχή της λίμνης Βαν, ο Λούκουλλος συνήψε μια πολύ αμφίβολη μάχη στον ποταμό Αρσανία το 68. Ωστόσο, η παλιά πρωτεύουσα Αρνασάντ έμεινε άθικτη άλλα ήδη η αυτοκρατορία του Τ. Β' ήταν υπό διάλυση, πολύ περισσότερο επειδή και ο Φραάτης Γ' υπέβλεπε τα επιτεύγματα των Αρμενίων. Νέα ήταν του Τ. Β' από τον Πομπήιο επέφερε την εξέγερση του γιου του και γαμβρού του Φραάτη Γ', επίσης ονομαζόμενου Τιγκράνη, και την υποτέλεια της Αρμενίας (αρχικά μόνο 6.000 τάλαντα) στη Ρώμη.

Οι επιτυχίες του Τ. Β' οφειλόταν στην ενότητα της αρμενικής εξουσίας και αυλής, καθώς οι ναχαράρ, οι φεουδάρχες ευγενείς, ήταν πλευρό του. Όμως, ο διμέτωπος αγώνας και η ανομοιογένεια των στοιχείων της επεκτατικής αυτοκρατορίας του καθόρισαν το δραματικό τέλος σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ο Τ. Β', μέγας αρχιερέας του Μίθρα (αρμ. Μεχρ) στην χώρα του, συνέβαλε ιδιαίτερα στην διάδοση του ήδη γνωστού στη Μικρασία μεγάλου θεού της χώρας του. Περισσότερο όμως συνέβαλε στην ελληνοαρμενοπερσική σύνθεση μιθραϊσμού, συνθέτοντας έτσι σε μορφές θρησκευτικού και καλλιτεχνικού συγκρητισμού τον Αραμάζτ (περσικό δάνειο) - Δία, τον Μεχρ - Ήφαιστο - Ερμή, την Αναχίτ (περσικό δάνειο) - Άρτεμη, την Νανέ (αραμαϊκό δάνειο από τη Ν. Μεσοποταμία) - Αθηνά, την Αστίγ - Αφροδίτη, τον Βαχάκν - Ηρακλή και τον Τιρ - Απόλλωνα. Ο αρμενικός μιθραϊσμός υπήρξε εμφανής στο Νέμρουντ - Νταγ, όπου στο Ιερόθεσιο του βασιλιά της Κομμαγηνής, Μιθριδάτου Α', τελετουργούσαν και Αρμενίοι ιερείς.

Βιβλιογραφία: J. Sandaljian «Histoire documentaire de l'Arménie des âges du paganisme» (1410 av. - 305 ap. J. - C), Rome, 1977. K. Eckhardt «Die armenischen Feldzüge des Lukullus», στο Klio, X, 1910. Jacques de Morgan «The history of the armenian people», Hairenik Association Incorporated, 1965. David Marshallay «Armenia - Cradle of civilization», έκδ. George Allen and Unwin, London, 1982. Robert Bedrosian «Armenia in Ancient and Medieval Times», Armenian National Education Committee, New York, 1985. H. Kiepert «Über die Lage der armenischen Hauptstadt Tigranokerta», στα Monatsberichte der Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1873. Fr. Tournebise «Histoire politique et religieuse de l'Arménie», Paris, 1900. P. Asourian «Die politischen Beziehungen zwischen Armenien und Rom», von 190, v. Chr. Bis 428 n. Chr., Venedig, 1911. Ιωσήφ Κασσασιάν «Τιγκράνης ο Μέγας», Κέντρο Αρμενικών Μελετών, Αθήνα, 1986.

K. ΜΕΓΑΛΟΜΜΑΤΗΣ

3) Ο Β' (20 - 6 π.Χ.). Γιος του βασιλιά Αρταβάζδη της Αρμενίας. Συνελήφθη και στάλθηκε στην Αίγυπτο από τον Αντώνιο. Έζησε για μεγάλο хро-

νικό διάστημα στη Ρώμη. Μετά το θάνατο του αδερφού του Αρτάξη, οι Αρμενίοι ζήτησαν από τον Αύγουστο να τον στέψει Βασιλιά (Tak. Ann. II, 3, Res Gestae 27). Ο Τιβέριος τον ακολούθησε με στρατό και η στέψη του έγινε χωρίς αντιρρήσεις. Επί βασιλείας του η Αρμενία παρέμεινε φαινομενικά υπό το ρωμαϊκό έλεγχο, αν και τα νομίσματα του Τ. φέρουν παρθικούς τίτλους.

4) Ο Γ' (6 - 2 π.Χ.). Γιος του προηγούμενου. Μετά το θάνατο του πατέρα του, στέφθηκε βασιλιάς από το φιλοπαρθικό τμήμα της Αρμενίας και βασίλευσε από κοινού με την αδερφή και σύζυγό του Ερατώ. Εκτοπίστηκε από τους Ρωμαίους, αλλά επανήλθε μετά τη δολοφονία του Ρωμαίου υποψηφίου λίγα χρόνια αργότερα. Δέχτηκε την επίθεση του θετού γιου του Αυγούστου, του Καίσαρα, αλλά, παρόλο που έκανε προτάσεις για ειρήνη, πέθανε μαχόμενος στα ανατολικά σύνορα.

5) Ο Δ' (12 - 25). Στέφθηκε βασιλιάς από τους Ρωμαίους, αλλ' αργότερα καθαιρέθηκε. Ανέκτησε την αρχή του με τη βοήθεια των Πάρθων.

6) Ο Ε' (11 - 14). Εβραίος στο γένος, εγγονός του Ηρώδη. Ανατράφηκε στη Ρώμη και βασίλευσε, για ένα διάστημα, σ' ένα τμήμα της Αρμενίας.

7) Ο ΣΤ' (60 - 62) Απόγονος του Αρχελαίου της Καππαδοκίας (Tak. Ann. XIV, 26). Το 60 στάλθηκε από τη Ρώμη για ν' αντικαταστήσει τον Τιριδάτη (ό.π., 4), στο θρόνο της Αρμενίας. Όταν προσπάθησε να ερμώσει την Αδιαβηνή, ο Βολογής της Παρθίας έστειλε ένα στρατηγό του να εισβάλει στην Αρμενία. Ο Τ. αποκλείστηκε στα Τιγρανόκερτα. Εκτοπίστηκε αργότερα (62) από τους Ρωμαίους και εξεφάνιστηκε.

8) Ο Ζ' (142 - 162). Βασίλευσε στην Αρμενία για μια εικοσαετία. Ανατράπηκε από το Λεύκιο Βέρο.

9) Ο Η'. Ανήλθε στο θρόνο το 408, μετά το θάνατο του πατέρα του Αρσάκη. Στα χρόνια του κυριεύθηκε η χώρα από τους Πέρσες και τους Βυζαντινούς και διαμελίστηκε.

Τιγρανόκερτα. Αρχαία πόλη της Αρμενίας, που αργότερα μετονομάστηκε σε Μαρτυρόπολη. Ιδρύθηκε από τον Τιγκράνη Α' (βλ.λ.), βασιλιά της Αρμενίας (Απ. Μιθρ. Πόλ. 67), ο οποίος τη συνοίκησε από ανθρώπους που συγκέντρωσε από διάδικα έρμηες πόλεις (Στράβ. C. 532, 539, Πλούτ. Λουκ. 25 κ.εξ.). Ονομαζόταν και Τιγρανόπολη (Απ.π., ό.π.). Η οχύρωσή της ήταν ημιτελής όταν ο Λούκουλλος νίκησε τον Τιγκράνη, το 69 π.Χ. Οι αιχμάλωτοι Έλληνες της πόλης άνοιξαν τις πύλες της στο Λούκουλλο. Το 59 κυριεύτηκε από τον Κορβούλανα. Στη διάρκεια των πολέμων του Σαπόρ Β' κατά της Ρώμης και της Αρμενίας, τον 4. αι., η πόλη καταστράφηκε από τους Σασσανίδες, ενώ επανεμφανίστηκε τον 5. αι. ως Μαρτυρόπολη, έδρα της περιφημής Εκκλησίας των Μαρτύρων.

τίγρη (relix tigris) (ζωολ.). Γένος ζώων, της τάξης *σαρκοφάγα*, της υπόταξης *αιλουροειδή* ή *αρπυτοειδή* και της οικογένειας *αιλουριδες*. Περιλαμβάνει άγρια, δυνατά, αιμοβόρα, πανούργα και δόλια ζώα, που ζουν αποκλειστικά στην Ασία και κυρίως στην Ινδία, στο Τουρκεστάν, στην Περσία, στην Κίνα, στην Ιάβα, στη Σουμάτρα και στα νησιά του Ινδικού Ωκεανού. Διακρίνονται πολλά είδη, από τα οποία η *βασιλική* τ. είναι η ωραιότερη και η πιο μεγαλόσωμη και ζει στην Ινδία.

Το σώμα της τ. είναι λεπτό και μακρύ. Τα αρσενικά έχουν μήκος μαζί με την ουρά 3,50 μ., περίπου, ενώ τα θηλυκά είναι 0,30 - 0,40 εκ. μικρότερα. Το ύψος των αρσενικών φτάνει το 1 μ. και το βάρος τους τα 300 κιλά. Η ουρά τους είναι μακριά, ξανθιά και χωρίς δέσσο. Τα ζώα που ζουν στις νοτιές περιοχές έχουν κοντό και λεπτό τρίχωμα, ενώ τα είδη που ζουν στις βόρειες περιοχές πυκνό και μακρύ, για να προφυλάσσονται από το κρύο. Στη ράχη έχουν ερυθρό κίτρινο χρώμα, με μελανές ραβδώσεις στα πλάγια και στα κάτω μέρη υπόλευκο. Δεν έχουν χαιτή, ενώ στις παρειές έχει πυκνά γένια που προεξέχουν. Τα πόδια τους είναι χοντρά και δυνατά ή μπροστινά έχουν πέντε δάκτυλα και τα πινιά τέσσερα. Στα δάκτυλα τους φέρουν δυνατά γαμψά νύχια τα οποία κρύβονται στο δέρμα, όταν βαδίζει. Στα πέλματά τους έχει μαλακά τυλώματα με πυκνό τρίχωμα. Έτσι, βαδίζουν αθόρυβα, χωρίς να γίνονται αντιληπτά από το θήραμά τους. Το κεφάλι τους είναι στρογγυλε-